

innebär ett ökat beroende av den utländska konjunkturutvecklingen.

Erik Dahméns skildring av den svenska industrin under mellankrigstiden exponerar en dynamisk utveckling med nya produktions- och distributionsmetoder och en livlig företagsbildning. Industrisystemsättning och produktivitet ökar, och det internationella beroendet blir starkare genom en tilltagande export. Nu får också ekonomisk politik, företrädesvis konjunkturpolitik, en större betydelse. När andra världskriget bryter ut har industrin befäst sin ställning inom landet.

Erik Dahméns och Bo Carlssons framställning av industrins utveckling efter andra världskriget visar på ökande sysselsättning och företagsetablering samt betydande investeringsaktivitet och förbättrad produktivitet. I mitten av 60-talet utsätts emellertid den svenska exporten för en tilltagande internationell konkurrens, vilken tvingar fram rationaliseringar, varav följer sammanslagningar och nedläggningar av industriföretag. Den internationella konjunkturedgången drabbar Sverige under 70-talet, svensk industri förlorar i konkurrenskraft och dess strukturella problem får kraftiga återverkningar på arbetsmarknaden. Vid mitten av 80-talet visar industrin upp en stärkt konkurrenskraft och en bättre anpassad struktur, även om den fortfarande synes vara för liten för att kunna bära upp en balanserad samhällsekonomi.

Ragnar Bentzel m fl (red):

Sveriges industri

I anslutning till sitt 75-årsjubileum presenterar Sveriges Industriförbund en aktuell översikt över den svenska industrin i form av den sjätte utgåvan av boken *Sveriges Industri* (Industriförbundets Förlag, Stockholm).

I den första delen av boken ges en översikt över det svenska industrisamhällets tillkomst och utveckling. Kurt Samuelson tecknar en bild av ett land som från mitten av 1800-talet fram till 1914 förvandlas från en agrarstat till ett samhälle med lika tyngd på industri och handel som på jordbruk. Industrialiseringsprocessen går snabbt med tekniska och ekonomiska förändringar, förbättrad levnadsstandard, expanderande marknader och en tilltagande internationalisering som också

Fördjupad arbetsfördelning

Bokens andra del består av fem delstudier (temastudier) av den svenska industrins utveckling. Lennart Ohlsson behandlar den fördjupade arbetsfördelning som skett mellan industriländerna under framför allt de två senaste decennierna. Under denna tid har världsmarknaden i grunden förändrats och kretsen av köpare och säljare avsevärt vidgats. Utvecklingsländernas konkurrens på marknader för råvarubaserade och arbetsintensiva produkter fick industriländerna att svänga sin tillverkning mot kunskapsintensiva och högteknologiska produkter, varav även Sverige blivit nettoexportör.

I den svenska industrins anpassning till landets komparativa fördelar i form av kvalificerad arbetskraft, kapital och viss råvaruförekomst spelar de internationellt verksamma företagen en viktig roll. Jan-Erik Wahlne tar upp de multinationella företagens situation inom svensk industri. De svenska multinationella företagen, som är starkt exportinriktade, har huvudsakligen investerat i USA, de stora västeuropeiska länderna och Norden. De i Sverige etablerade utlandsägda företagen, som enbart kommer från USA och Europa, har en liten del av industrisysselsättningen men det sker en fortsatt internationalisering av svensk industri. Den mest framträdande förändringen under perioden 1970–1983 är ökningen av finska och norska företag.

Johan Ortengren visar att antalet fusioner vuxit markant i nästan samtliga branscher i Sverige sedan början av 60-talet liksom de fusionerade företagens andel av produktion och sysselsättning. Orsaken till fusionsvågen är världshandelns tillväxt, ökat konkurrenstryck, stordriftsfördelar men också marknadsmässiga aspekter. Under den senaste 10-årsperioden har fusioner också tvingats fram av strukturkriserna. Ett litet antal koncerner svarar nu för en betydande del av industrisysselsättningen. Under senare år har emellertid även antalet nya företag ökat; av dessa nya företag uppvisar främst de teknikbaserade ett dynamiskt utvecklingsmönster.

Börsnoterade företag svarar för cirka hälften av den totala industrisysselsättningen i Sverige. Betydande förskjutningar har dock skett mellan olika ägargruppers andelar. Sedan 1975 har hushållens direkta ägande i stort sett halverats; i stället har institutionella ägare av olika slag kommit till.

Lars Håkansson visar att 70-talet innebär en utveckling mot minskade regionala olikheter i industrisysselsättning och branschammansättning. Detta kan förklaras av de moderna transport- och kommunikationssystemens utbyggnad samt den produktionstekniska utvecklingen. Stora företag med anläggningar på mer än en ort har spelat en stor roll i denna ut-

veckling genom spridning av industriell produktion och teknologi.

Utflyttningen av industrin från storstädernas centrala delar har förorsakats av höga och ökande hyres- och markkostnader inom dessa områden – modern, kapitalintensiv produktion kräver stora lokalytor – men också höga arbetskostnader. Medelstora städer har för den expanderande delen av industrin med bl a krav på högutbildad personal blivit gynnsamma alternativ.

Björn Elsässer tar upp den förändring som industribegreppet genomgått. Under de senaste decennierna har industrin i betydande utsträckning förenat sin produktion av varor med produktion av tjänster. En stor del av förädlingsvärdet inom det moderna industriföretaget kan hänföras till andra aktiviteter än varuproduktion, såsom forskning och utveckling, administration och marknadsföring. Samtidigt har kapitalbildningen förskjutits från materiellt till immateriellt kapital, kunskapskapital.

Det finns tecken som tyder på att stora företagen mera koncentrerar sig på immateriella aktiviteter samtidigt som produktionen läggs ut på andra företag. Sannolikt kommer dessa tendenser att göra sig gällande framgent och kunskapskapitalet att spela en betydelsefull roll för industrins framtida konkurrenskraft. Därigenom kommer också den traditionella indelningen i industri- och tjänsteproduktion att bli allt mindre ändamålsenlig.

Branschernas utvecklingsmönster

Den stora omvandling av industrins strukturella förhållanden som skett under inflytande av de tekniska och ekonomiska förändringarna utomlands och i Sverige har naturligtvis påverkat branscherna i olika hög grad. I bokens tredje del redogörs i separata kapitel för branschernas utvecklingsförlopp. Tyvärr är det här ogörligt att ge en – även komprimerad – sammanfattning av innehållet i de olika branschkapitlen och må författarna förlåta mig detta. I varje kapitel ges emellertid en bild av branschens utvecklingsmönster – produktion, sysselsättning, efterfrå-

gan, marknader, teknisk utveckling och ekonomisk anpassning – samt analyser av utvecklingsbestämmande faktorer.

För boken svarar en redaktionskommitté från Industriförbundet bestående av Ragnar Bentzel, Lennart Ohlsson, Ingvar Petzäll och Christina Rydorff. Kommittén har gjort ett gott arbete och initierat en bok som – även om den är uppbyggd av ett stort antal kapitel – bildar en integrerad helhet. Översikten i den första delen förmedlar en god bild av det svenska industrisamhällets utveckling och intressanta granskningar av kausalsambanden. Temauppsatserna i den andra delen bildar en naturlig fortsättning och utgör bra och innehållsrika närstudier av aktuella aspekter av industriutvecklingen. Kapitlen i den tredje delen ger utmärkta beskrivningar av förloppen inom branscherna och förmedlar värdefull information.

Bokens värde förhöjs av ett rikhaltigt statistikmaterial redovisat i tabeller och diagram samt ett instruktivt kartmaterial. Mats Forsmark har givit boken en smakfull layout.

Boken kommer att fylla ett uttalat behov av aktuellt material om den svenska industrin. Den kommer att bli ett viktigt bidrag till utbildningslitteraturen i främst ekonomi vid universitet och högskolor men också i samhällskunskap vid gymnasier. Den bör dessutom vara en värdefull källa för var och en som vill informera sig om den svenska industrins struktur och utveckling.

Universitetslektor *Arne M Anderson*
Nationalekonomiska institutionen
Göteborgs universitet